

A topographic map of the Carpathian Basin, showing the region's terrain with color-coded elevations from green (low) to brown (high). The map includes major rivers and national borders. The text is overlaid on the upper portion of the map.

A Kárpát-medence földrajza

**Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz**

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

A kötet elkészítését támogatta:

BETHLEN GÁBOR
—•—
Alap

Az e-kötet megjelenését támogatta:

A Kárpát-medence földrajza

Természet, társadalom,
gazdaság, néprajz

Monográfia

Szerkesztette:

Molnár József és Papp Géza

Termini Egyesület – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Budapest–Beregszász

ETO: 911.2(4-11)
K 22

A kötet egy évtizeddel követi az Akadémiai Kiadó gondozásában napvilágot látott azonos című, a témában készült eddigi legnagyobb szabású összefoglalást. A munka célja nem a nevezett műnél mélyebb és alaposabb elemzés készítése volt, inkább egy olyan összeállítás, amely kisebb terjedelmével és kevésbé szakmai nyelvezetével az érdeklődők szélesebb köre számára jelenthet élvezhető olvasmányt, valamint részévé válhat a térség felsőoktatási intézményeiben oktatott Kárpát-medence földrajza kurzus ajánlott irodalmának.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Tudományos Tanácsa (2022.06.28., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszéke, valamint
Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztő: Molnár József, Papp Géza

Szerzők: Andrik Éva, Bálint Lajos, Berghauer Sándor, Cserniczkó István, Csoma Zoltán, Csorba Péter, Dávid Lóránt Dénes, Dobos Endre, Dövényi Zoltán, Fodor Gyula, Gönczy Sándor, Hadnagy István, Horvát Dániel, Kész Barnabás, Kész Margit, Kocsis Károly, Kohut Erzsébet, Kolozsvári István, Makay Zsuzsanna, Marselek Sándor, Molnár D. István, Molnár Ernő, Molnár Ferenc, Molnár József, Papp Géza, Remenyik Bulcsú, Tátrai Patrik, Vince Tímea, Wéber András

Lektorálta:

Dr. Kiss Tímea (Szegedi Tudományegyetem),
Dr. Pénzes János (Debreceni Egyetem)

Műszaki szerkesztés: Papp Géza
Korrektúra: Sin Edina
Borítóterv: Molnár D. István
A kiadásért felel: Dobos Sándor

A monográfia fejezeteinek tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

ISBN 978-615-81834-4-4

© A szerzők, 2022
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2022

Tartalom

ELŐSZÓ (*Orosz Ildikó*)

1. TERMÉSZETI VISZONYOK

1.1. A Kárpát-medence fogalma, lehatárolása, földrajzi fekvése	(<i>Molnár József</i>)	13
1.2. A Kárpát-medence földtani viszonyainak áttekintése	(<i>Gönczy Sándor</i>)	19
1.2.1. A Kárpát-medencét alkotó földtani egységek kialakulása		20
1.2.2. A medencealakulás, illetve a Kárpátok kialakulásának kezdete		23
1.2.3. A már egységesült medence fejlődése a Kárpátok vonulataival együtt		26
1.2.4. Északnyugati-Kárpátok		29
1.2.5. Északkeleti-Kárpátok		31
1.2.6. Keleti-Kárpátok		34
1.2.7. Déli-Kárpátok		35
1.3. Természetes felszínalakulás a Kárpát-medencében	(<i>Gönczy Sándor</i>)	40
1.3.1. A Duna–Tisza-medence		40
1.3.2. Duna–Morva–Rába-medence		41
1.3.3. Az Erdélyi-medence		42
1.3.4. Északnyugati-Kárpátok		44
1.3.5. Északkeleti-Kárpátok		48
1.3.6. Keleti-Kárpátok		52
1.3.7. Déli-Kárpátok		53
1.3.8. A Bánsági-hegyvidék		54
1.3.9. Erdélyi-szigethegység		55
1.3.10. Dunántúli-középhegység		57
1.4. Ásványi kincsek	(<i>Gönczy Sándor</i>)	60
1.5. Éghajlati sajátosságok	(<i>Hadnagy István</i>)	74
1.5.1. A Kárpát-medence éghajlatának múltja		74
1.5.2. A Kárpát-medence éghajlatát meghatározó tényezők		75
1.5.3. A Kárpát-medence éghajlati körzetei és azok jellemzői		78
1.5.4. Az éghajlati elemek idő- és térbeli változása		84
1.5.4.1. A napsugárzás és napfénytartam		84
1.5.4.2. A levegő hőmérséklete		85
1.5.4.3. A légnyomás és szél		87
1.5.4.4. A felhőzet és a köd		89
1.5.4.5. A légnedvesség és csapadék		90
1.5.4.6. Az időjárási szélsőségek jellemzői		92
1.5.5. A Kárpát-medence éghajlatának várható változása		94
1.6. A Kárpát-medence vízrajza	(<i>Vince Tímea</i>)	99
1.6.1. Folyókák		99

1.6.1.1. A Duna vízrendszerének jellemzése	99
1.6.1.2. Folyószabályozás	103
1.6.2. Állóvizek	107
1.6.3. Felszín alatti vizek	111
1.7. A térség élővilága	116
1.7.1. A Kárpát-medence növényföldrajza (<i>Kohut Erzsébet – Andrik Éva</i>)	116
1.7.1.1. A Kárpát-medence természetes növénytakarójának kialakulása	116
1.7.1.2. Növényföldrajzi alapfogalmak	117
1.7.1.3. Flóraelemek	118
1.7.1.4. Bennszülött (endemikus) fajok a Kárpát-medencében	121
1.7.1.5. Reliktumfajok a Kárpát-medencében	122
1.7.1.6. A Kárpát-medence növényföldrajzi felosztása	124
1.7.2. A Kárpát-medence állatföldrajzi jellemzői (<i>Kolozsvári István</i>)	130
1.8. A Kárpát-medence talajai (<i>Dobos Endre – Csoma Zoltán – Molnár Ferenc</i>)	137
1.8.1. A talajok jelentősége a Kárpát-medence népeinek életében	137
1.8.2. A Kárpát-medence talajtakarója	138
1.8.3. A Kárpát-medence talajai	140
1.8.3.1. Histosol (Láptalajok)	140
1.8.3.2. Leptosols, Umbrisols (közethatású talajok)	142
1.8.3.3. Vertisols (duzzadó agyagtalajok)	144
1.8.3.4. Gleysol (réti talajok)	147
1.8.3.5. Chernozems (mezőségi talajok – csernozjomok)	148
1.8.3.6. Calcisols (karbonáttalajok)	150
1.8.3.7. Arenosol (homoktalajok)	152
1.8.3.8. Fluvisols (öntéstalajok, hordaléktalajok)	155
1.8.3.9. Regosols (földes kopár)	157
1.9. Tájszerkezet és tájtervezés (<i>Csorba Péter – Dávid Lóránt Dénes</i>)	159
Bevezetés	159
1.9.1. A tájhatárok megállapítása	159
1.9.2. Tájbeosztás térképek a 2018-ban kiadott Magyarország Nemzeti Atlaszában	160
1.9.2.1. A magasabb rendszertani szintek	162
1.9.2.2. Korábbi nagytájaink helye az új taxonómiai rendszerben	163
1.9.3. A tájak működését, azaz anyag- és energia-háztartását jelző indikátorok	165
1.9.3.1. Tájszintű anyag- és energiaforgalom vizsgálatok	166
1.9.3.2. A táji anyag- és energiaforgalom lehetséges indikátorai	168
1.9.3.3. A javasolt indikátorok összegzése	172
1.9.4. Tájtipizálás	173
1.9.4.1. A tájtipológia rendező elvei	173

1.9.4.2 Kísérletek az egységes európai tájtipizálási rendszer kialakítására	174
1.9.5. A tájtervezés tájföldrajzi alapjai	177
1.9.5.1. A táj tervezésének indokoltsága	178
1.9.5.2. A fenntartható tájak tervezésének előfeltételei	181
1.9.5.3 A funkcionális folt-folyosó-mátrix rendszer kutatásának legfontosabb eredményei	183
1.9.5.4. A tájmetria és a tájtervezés	187
1.10. Környezetvédelem a Kárpát-medencében (<i>Vince Tímea</i>)	191
1.10.1. Környezeti problémák	191
1.10.1.1. A levegő állapota	191
1.10.1.2. A vizek állapota	193
1.10.1.3. A talajok állapota	196
1.10.1.4. Hulladéktermelés és kezelés	197
1.10.2. Természetvédelem	199

2. NÉPESSÉG ÉS TELEPÜLÉSEK

2.1. Demográfiai jellemzők	205
2.1.1. A népesség száma és térbeli eloszlása (<i>Kocsis Károly</i>)	205
2.1.1.1. Az 1950–1990 közötti időszak	205
2.1.1.2. Az 1990 óta eltelt időszak	206
2.1.2. Természetes szaporodás (<i>Kocsis Károly – Bálint Lajos – Makay Zsuzsanna – Wéber András</i>)	209
2.1.2.1. Termékenység	209
2.1.2.2. Életkilátások	210
2.1.2.3. Természetes szaporodás, fogyás	214
2.1.3. Vándorlás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	217
2.2. A népesség összetétele	229
2.2.1. Nem és életkor (<i>Kocsis Károly</i>)	229
2.2.1.1. Nem szerinti összetétel	229
2.2.1.2. Életkor szerinti összetétel	230
2.2.2. Nemzetiség, nyelv (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	233
2.2.3. Vallás (<i>Kocsis Károly – Tátrai Patrik</i>)	239
2.2.4. Iskolázottság (<i>Dövényi Zoltán</i>)	243
2.2.5. Foglalkozás (<i>Dövényi Zoltán</i>)	248
2.3. Települések (<i>Molnár József – Papp Géza</i>)	254
2.3.1. A településhálózat fejlődése	254
2.3.2. Városálózat	265
2.3.3. Szuburbanizáció, agglomerációk	277
2.3.4. A falusi népesség	281

3. A KÁRPÁT-MEDENCE GAZDASÁGA

3.1. A gazdaság fejlődésének általános tendenciái (<i>Fodor Gyula – Molnár Ernő</i>)	290
3.2. Magyarország gazdaságföldrajza	294
3.2.1. Bevezetés: történeti áttekintés, gazdasági folyamatok és változások Magyarországon a rendszerváltozás után (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	294
3.2.2. A mezőgazdaság általános gazdasági jellemzése (<i>Dávid Lóránt Dénes – Marsелеk Sándor</i>)	297
3.2.2.1. Történeti áttekintés	297
3.2.2.2. Az agrártermelés helyzete	299
3.2.2.3. A (magyarországi) mezőgazdaság szerkezete	301
3.2.2.4. A magyarországi mezőgazdaság földrajza	305
3.2.2.5. A magyarországi mezőgazdaság jövőképe	313
3.2.3. Ipar és építőipar Magyarországon (<i>Molnár Ernő</i>)	315
3.2.3.1. A magyar ipar történelmi távlatokban	315
3.2.3.2. A magyarországi ipar szerkezete	318
3.2.3.3. A magyarországi ipar térbelisége	323
3.2.4. Szolgáltatások földrajza – terciér és kvaterner szektorok köréből, különös tekintettel a gazdasági szolgáltatásokra (<i>Dávid Lóránt Dénes</i>)	330
3.2.4.1. A (magyarországi) szolgáltatási szektor átalakulásának keretfeltételei	330
3.2.4.2. A (magyarországi) szolgáltatási szektor szerkezete	334
3.2.4.3. Közlekedés	335
3.2.4.4. Kereskedelem: nagykereskedelem-kiskereskedelem	343
3.2.4.5. Pénzügyi szolgáltatások	344
3.2.4.6. A negyedik (kvaterner) szektor	345
3.2.5. Magyarország turizmusföldrajza (<i>Dávid Lóránt Dénes – Horvát Dániel – Remenyik Bulcsú</i>)	347
3.2.5.1. Magyarország turizmusának főbb statisztikai adatai	347
3.2.5.2. A pandémia hatása Magyarországon a turizmusra 2020-ban	351
3.2.5.3. Magyarország turisztikai desztinációi, térségei	355
3.2.5.4. Magyarország turisztikai termékei	358
3.2.5.5. Magyarország turizmusának jövőképe	360
3.3. A szlovák gazdaság (<i>Fodor Gyula</i>)	363
3.3.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	363
3.3.2. A mezőgazdaság jellemzői	364
3.3.3. Szlovákia ipara	366
3.3.4. Az ország közlekedési infrastruktúrája és szolgáltató szektora	367
3.3.5. Régiók és városok	369
3.3.6. Szlovákia turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	372
3.4. Kárpátalja gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	373

3.4.1. Történeti áttekintés	373
3.4.2. Mezőgazdaság	374
3.4.3. Az ipar sajátosságai Kárpátalján	375
3.4.4. Közlekedés és szolgáltatások	380
3.4.5. Kárpátalja turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	381
3.5. Erdély gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	384
3.5.1. Történeti és gazdaságtörténeti áttekintés	384
3.5.2. A jelenlegi gazdaság általános jellemzése. A mezőgazdaság	385
3.5.3. Erdély ipara	387
3.5.4. Közlekedés és szolgáltatások	389
3.5.5. Regionális áttekintés és gazdasági központok	391
3.5.6. Erdély turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	393
3.6. A Vajdaság gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	395
3.6.1. Történeti áttekintés	395
3.6.2. Mezőgazdaság a Vajdaságban	396
3.6.3. A vajdasági ipar jellemzői	398
3.6.4. A szolgáltató szektor	399
3.6.5. A Vajdaság turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	400
3.7. Pannon-Horvátország gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	401
3.7.1. Történeti áttekintés	401
3.7.2. Pannon-Horvátország mezőgazdasága	402
3.7.3. Az ipar sajátosságai	403
3.7.4. Szolgáltatások Pannon-Horvátország területén	403
3.7.5. Pannon-Horvátország turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	404
3.8. A Muravidék gazdasági viszonyai (<i>Fodor Gyula</i>)	406
3.8.1. Általános tudnivalók	406
3.8.2. A Muravidék mezőgazdasága és ipara	406
3.8.3. Közlekedés és szolgáltatások a Muravidék területén	407
3.8.4. A Muravidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	407
3.9. Az Órvidék gazdasága (<i>Fodor Gyula</i>)	409
3.9.1. Általános tudnivalók	409
3.9.2. Mezőgazdaság és ipar az Órvidéken	409
3.9.3. A szolgáltató szektor jellemzői	410
3.9.4. Az Órvidék turizmusa (<i>Berghauer Sándor</i>)	410
MELLÉKLET: A Kárpát-medence régióinak gazdasági szempontból fontos települései	414

4. A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPRAJZI SAJÁTOSSÁGAI

4.1. A Kárpát-medence – a hazát kereső népek kohója (<i>Kész Barnabás – Kész Margit</i>)	422
4.1.1. Nemzetiségek a történelmi Magyarország területén	422

4.1.2. Etnikumok (kisebbségek)	423
4.1.2.1. Cigányok (romák)	424
4.1.2.2. A zsidóság	424
4.1.2.3. Kunok és jászok	425
4.2. Néprajzi csoportok, tájak, szigetek (Magyarország határain belül és túl)	
<i>(Kész Barnabás – Kész Margit)</i>	427
4.2.1. Alföld (Nagyalföld)	429
4.2.1.1. Hortobágy	429
4.2.1.2. Hajdúság	429
4.2.1.3. Nagykunság, Kiskunság (és Bugacpuszta)	429
4.2.1.4. Jászság	430
4.2.1.5. Kalocsa és környéke	431
4.2.1.6. Az alföldi városok világa	431
4.2.1.7. Kelet-Magyarország tájai	432
4.2.2. Dunántúl	436
4.2.2.1. Kisalföld: Hanság, Rábaköz, Szigetköz	437
4.2.2.2. Göcsej, Hetés és Órség	437
4.2.2.3. Somogyország, Ormánság és Dráva-szög	438
4.2.2.4. Sárköz és Mezőföld	438
4.2.2.5. Balaton-felvidék és Bakony	439
4.2.3. Felföld (Felvidék)	442
4.2.3.1. A palócok	443
4.2.3.2. A matyók	444
4.2.3.3. Zoboralja	444
4.2.3.4. Mátyusföld	444
4.2.3.5. Csallóköz	444
4.2.3.6. Felvidéki nevezetességek	445
4.2.4. Erdély	448
4.2.4.1. Partium	448
4.2.4.2. A szűkebb értelemben vett Erdély	450
4.2.4.3. Kalotaszeg	451
4.2.4.4. Mezőség	454
4.2.4.5. Torockó	454
4.2.4.6. Székelyföld	455
4.2.4.7. A csángók	459
4.2.5. Kárpátalja	460
4.2.5.1. Az Ungi-Tiszhát	462
4.2.5.2. Nagydobrony egyedisége	464
4.2.5.3. Munkács környéke	465
4.2.5.4. A Beregi-Tiszhát	466
4.2.5.5. A Szernye-mocsár, Tóhát térsége	468
4.2.5.6. Az Ugocsai-Tiszhát	470
4.2.5.7. Egy falunyi Szatmár – Nagypalád	474

4.2.5.8. A Tisza-völgy (Felső-Tisza-vidék)	475
4.2.5.9. Aknaszlatina – a sóra épült település	477
4.2.5.10. Gens fidelissima – ruszinok és ukránok	478
4.2.6. Délvidék	482
4.2.6.1. Bácska	482
4.2.6.2. Bánság (Bánát)	486
4.2.6.3. Szlavónia	485
4.2.7. Burgenland (Őrvidék)	486
4.3. Nyelvi hasonlóság és nyelvi változatosság a Kárpát-medencében (<i>Cserniczkó István</i>)	490

4.3. Nyelvi hasonlóság és nyelvi változatosság a Kárpát-medencében

Csernicskó István

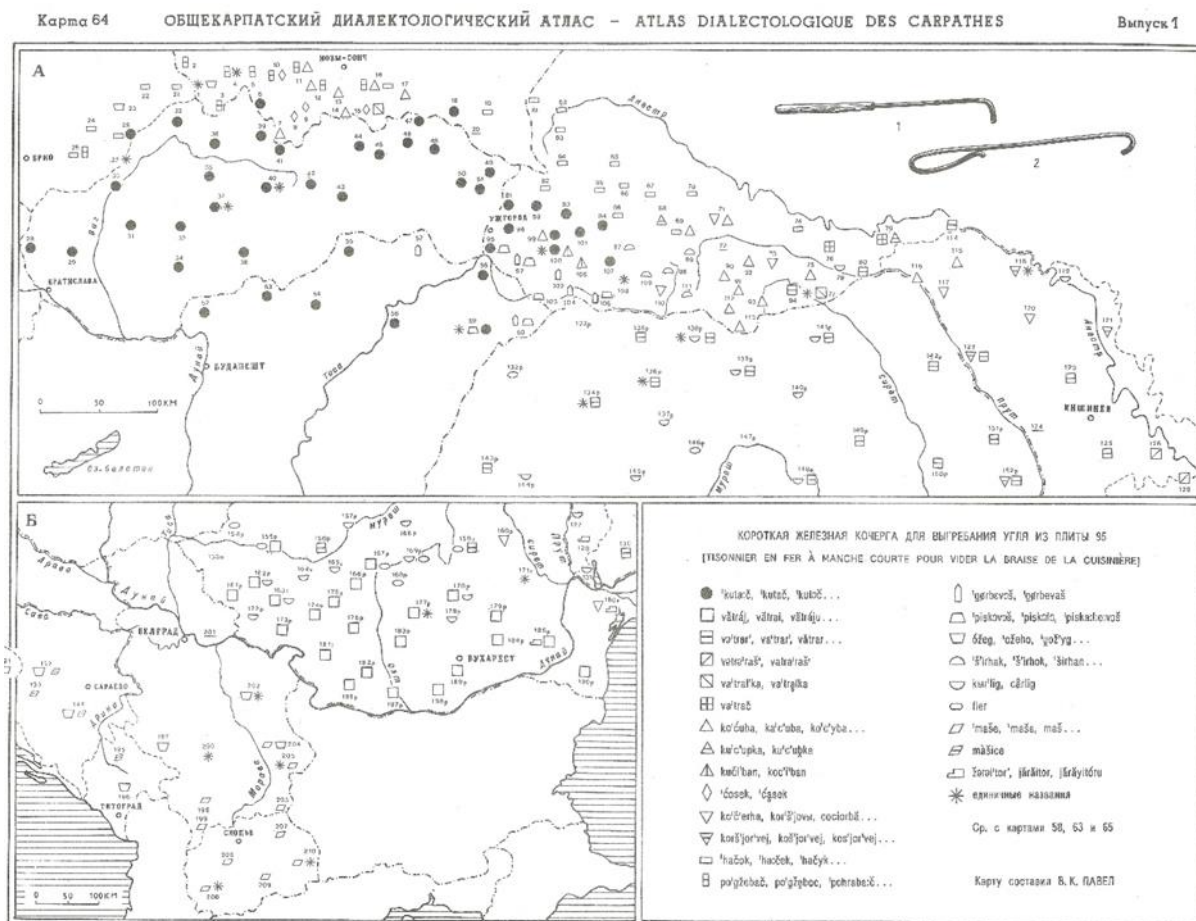
1. A Kárpát-medence lakosságának etnikai és nyelvi összetételét részletes alaposággal térképezték fel a társadalomtudományi kutatások. Kevesebb figyelem jutott azonban a Kárpát-medencében beszélt és írott nyelvek közötti hasonlóságokra, illetve a régió nyelvi változatosságára, annak ellenére, hogy a Kárpát-medence népeinek nyelvi és kulturális kapcsolatai hatására az évszázadok során a régió nyelveiben számos egyezés jött létre, s ezek egy részét sem a nyelvek genetikai, sem tipológiai rokonsága nem magyarázza.

Az areális nyelvészet azokat a nyelvi jelenségeket vizsgálja, amelyek egy-egy földrajzilag meghatározott régió egymás mellett élő nyelveinek közös vagy hasonló jellegzetességei. Az areális nyelvészet a geolingvisztika (nyelvföldrajz) eszközeit használva gyakran térképekre vetítve mutatja be egy többé-kevésbé jól körülírható földrajzi térség egyes nyelvi jelenségeinek földrajzi kiterjedését. A Kárpát-medence nyelvei bizonyos nyelvi jelenségeinek geolingvisztikai eszközökkel történő ábrázolására vállalkozik például a nemzetközi kooperációban több éven át készült, eddig 7 kötetben megjelent Kárpát nyelvatlasz, melynek célja, hogy bemutassa a Kárpátok vidékén és a Balkánon élő népek nyelvi és kulturális kölcsönhatásait. Az egyes kötetek azonos szerkesztési elv alapján adattárból és térképekből állnak. A térképek legnagyobb része lexikai, azaz egyes szavak elterjedtségét dokumentálja a vizsgált területen. Az atlasz nyelvei az orosz és a francia, valamint annak az országnak a nemzeti nyelve, amelynek a kutatói az adott kötetet kiadják. A hatodik kötet esetében ez például a magyar. A teljes anyag több mint 600 térképlapot és 126 ezer nyelvi adatot ölel fel. A kutatópontok száma 10 országban összesen 210 volt, ezek között volt 9 magyarországi is, illetve kutatópont volt például a kárpátaljai Mezőkaszony, Vári, Szőlősgyula és Visk is.

A Kárpát nyelvatlasz elsősorban a hagyományos népi élet különböző színtereiről (a ház és berendezése, az öltözködés, az ételek megnevezése és elkészítése, az időjárás, a betegségek megnevezése, a pásztorkodással, állattartással kapcsolatos szavak és kifejezések stb.) nyújt adatokat, és nem az úgynevezett kodifikált standard nyelvváltozatok (vagyis nem az irodalmi nyelv és a köznyelv) jelenségeire, hanem a nyelvjárási nyelvhasználatra fókuszál. Az atlasz az egyes nyelvi jelenségeket szimbólumokkal jelöli a térképeken, ezért minden térképlaphoz jelmagyarázat is tartozik. Külön szimbólummal, fekete körrel jelöli az atlasz az úgynevezett kárpátizmusokat: azokat a szavakat, amelyek csak a Kárpát-medencében használatosak. A Kárpát nyelvatlasz I. kötetének 64. térképlapja például azt mutatja be, hogyan nevezik a

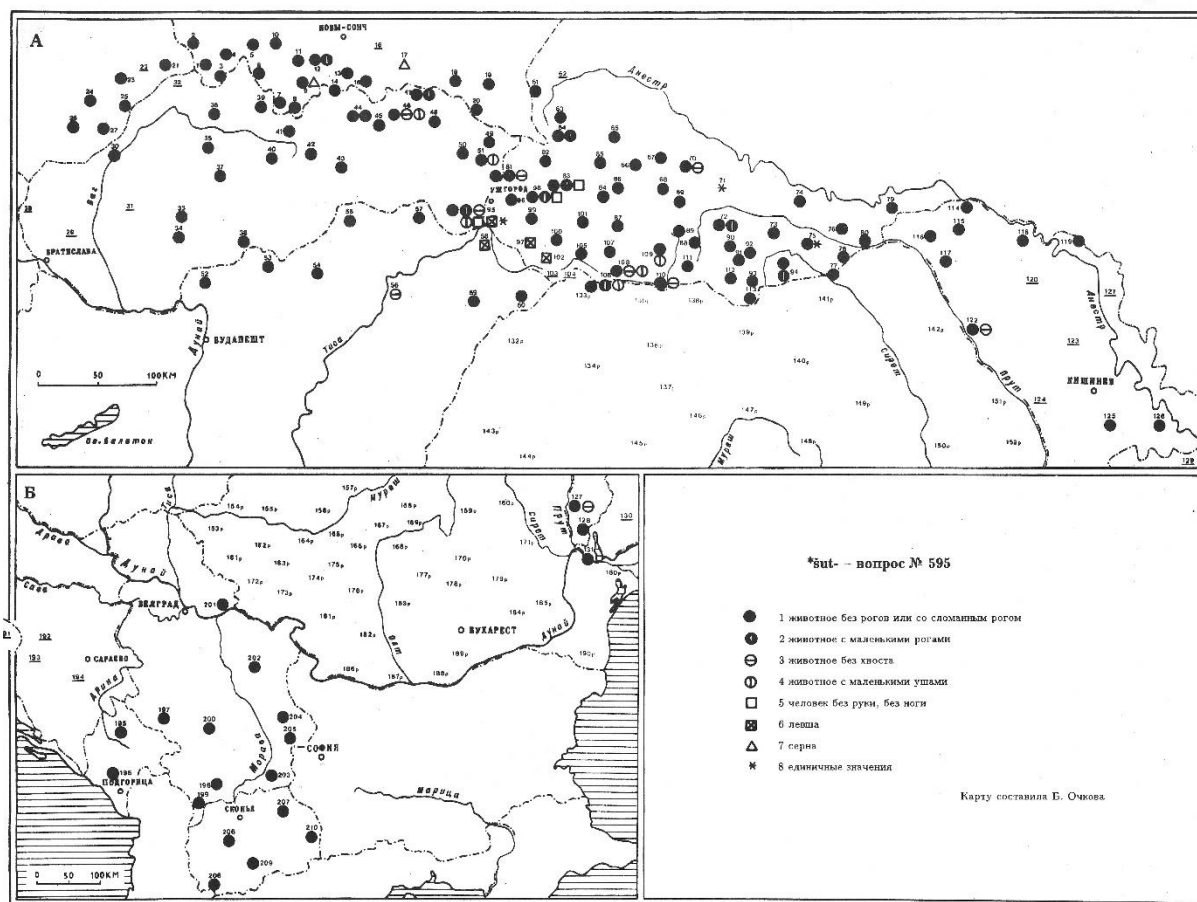

Kárpát-medence különböző tájain azt a fém eszközt, mellyel a szenet, illetve a parazsat vagy hamut kiszedik a tűzhelyből (4.2.1. ábra). A magyar köznyelvben a tárgy neve piszkavas. Az 4.2.1. ábrán láthatjuk, hogy megnevezésére több szó is használatos a régió különböző nyelveiben és nyelvjárásaiban, ám ezek között a Magyarországon, Szlovákiában és Ukrajnában a magyar, szlovák és ukrán nyelvjárásokban egyaránt előforduló *kutacs* a (fekete körrel jelölt) kárpátikumok közé tartozik.

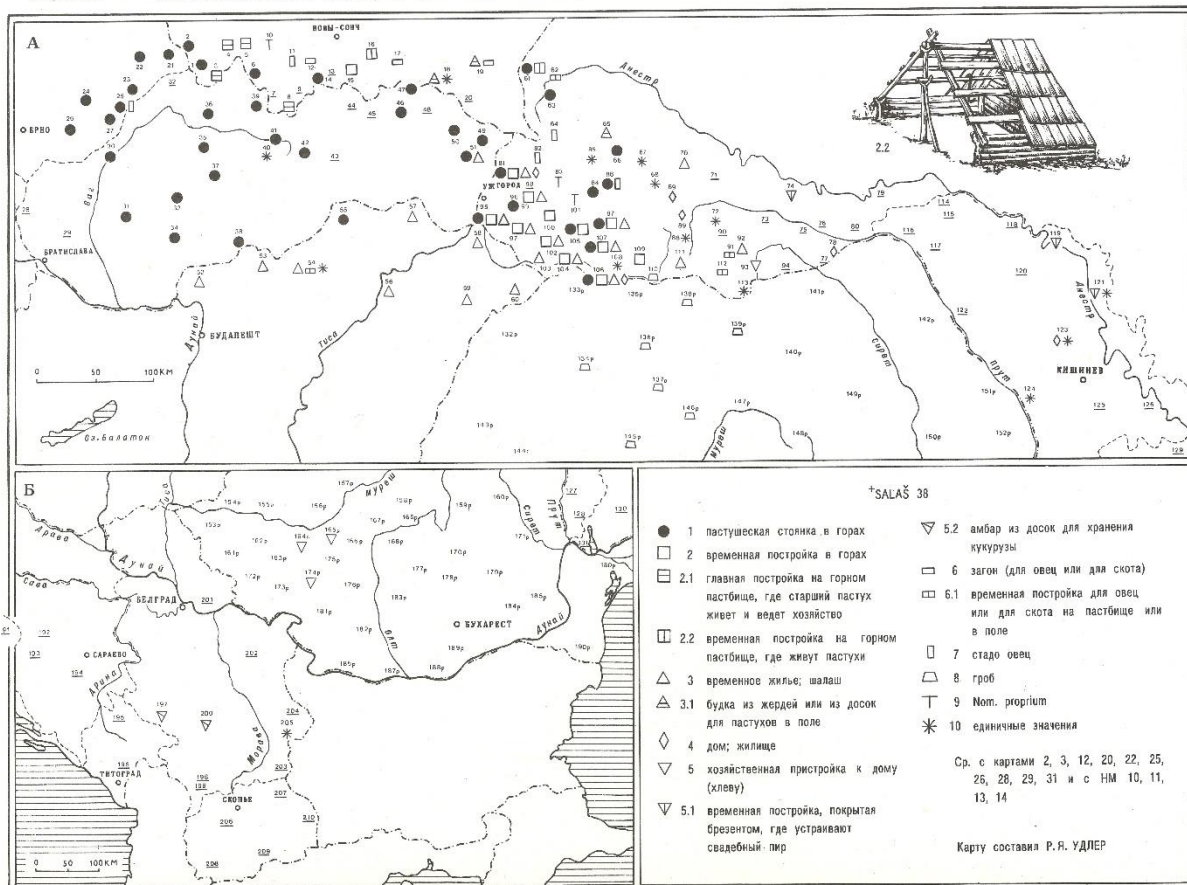
4.2.1. ábra. A szén, illetve a parázs vagy hamu tűzhelyből történő kiszedéséhez használt fém eszköz megnevezése a Kárpát-medencében (forrás: Kárpát nyelv atlasz I. kötet, 64. térképlap)

Hasonlóan széles körben elterjedt szinte az egész Kárpát-medence területén a tisztázatlan etimológiájú, a magyar nyelvben *suta* hangalakban és többek között 'őz és a szarvas nőténye' jelentésben használt szó. Amint a 4.2.2. ábrán látható, a szó töve leggyakrabban 'sérült (szarvú) állat' jelentésben a Kárpát-medence szinte valamennyi nyelvében előfordul.

4.2.2. ábra. A magyarban *suta* hangalakban és 'őz és a szarvas nősténye' jelentésben használatos *sut-* szótő és változatai előfordulása a Kárpát-medencében (forrás: Kárpát nyelvatlasz VI. kötet, 27. térképlap)

A Kárpát nyelvatlasz I. kötetének 27. térképlapjáról pedig az derül ki, hogy a magyar eredetű *szállás* szót a szomszédos szláv nyelvek mind átvették, sőt: a *szállás* szó alakváltozataira a lengyel, morva, szlovák, ukrán, román és szerb nyelvjárásokból is van adat némi jelentésbeli eltérésekkel; a szó leggyakoribb jelentése az atlaszban 'pásztorok hegyi szállása'. Az atlasz 210 kutatópontja közül 121 településen megjelenik ez a nyelvi adat (4.3.3. ábra).

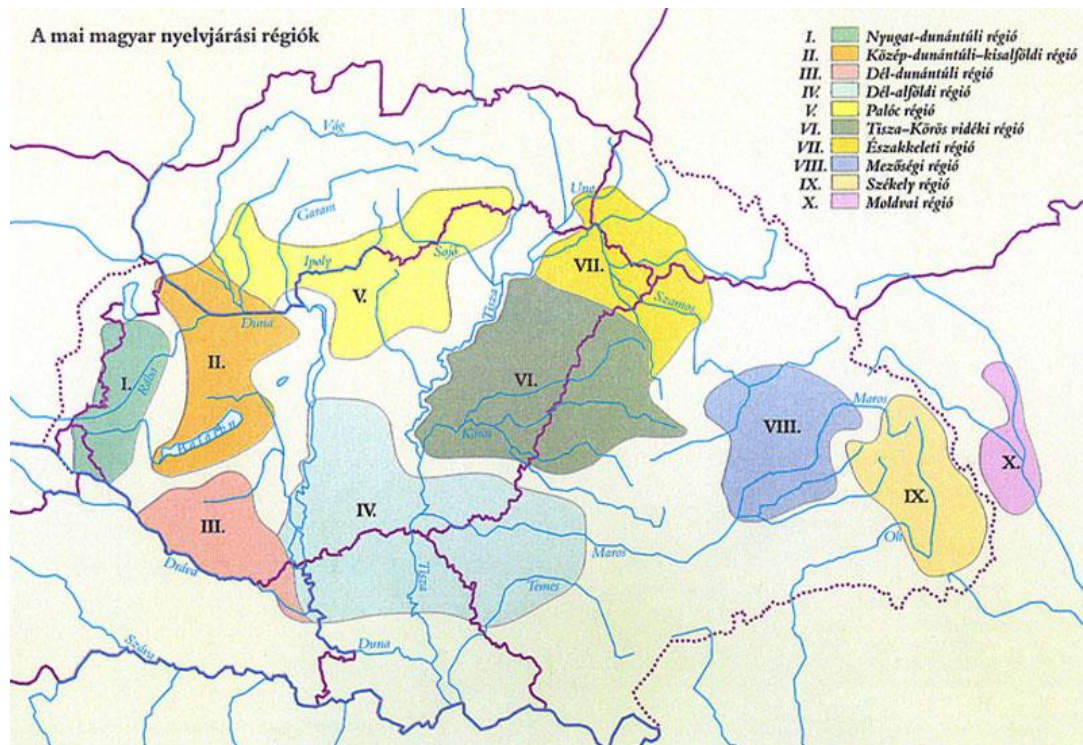

4.3.3. ábra. A rendszerint 'pásztorok hegyi szállása' jelentésben használatos szállás szó és változatai előfordulása a Kárpát-medencében (forrás: Kárpát nyelvátlasz I. kötet, 27. térképlap)

2. Közismert, hogy a Kárpát-medencében – mint egyébként a világ nagyobb földrajzi régióinak mindegyikében – számos nyelv és nyelvváltozat használatos. Az egyes nyelvterületek, illetve a régióban húzódó államhatárok azonban legtöbbször nem esnek egybe. A mesterségesen meghúzott adminisztratív határokkal ellentétben ugyanis a tényleges nyelvi határok a leggyakrabban egyáltalán nem élesek, inkább kiterjedt és meghatározhatatlan területek, ahol a változatok közötti átmenetek fokozatosak és finomak, és ahol – amint azt a fenti példák is láthatjuk – a nyelvi jelenségek elterjedési határai nem feltétlenül egyeznek meg az államhatárokkal.

A Kárpát-medence központi részeit nagyrészt a kisebb-nagyobb nyelvi szigetekkel színezett magyar nyelvterület tölti ki. A történelmi fejlődés egy pontja, nagyjából a 18–19. század fordulója óta Európában az „igazi nemzetállam” a sajátos és egyedülálló hivatalos és nemzeti nyelvén keresztül határozható meg. Amióta a nemzeti nyelv a nemzetek és nemzetállamaik létrehozásának, legitimálásának és fenntartásának meghatározó alapja lett, az összefüggő Kárpát-medencei magyar nyelvterület kisebb-nagyobb megszorításokkal egyetlen

állam, Magyarország fennhatósága alá tartozott egészen a 20. század elejéig. Az első világháborút lezáró békedöntések következtében azonban ez a (viszonylag) egységes magyar nyelvterület több államba szakadt, így a „nagy háború” lezárása óta egyetlen olyan nagy magyar nyelvjárási régió sincs, melynek területe nem nyúlik át Magyarország határain, ellenben van három (a mezőségi, a székely és a moldvai), mely nem ér át Magyarországra (4.3.4. ábra).

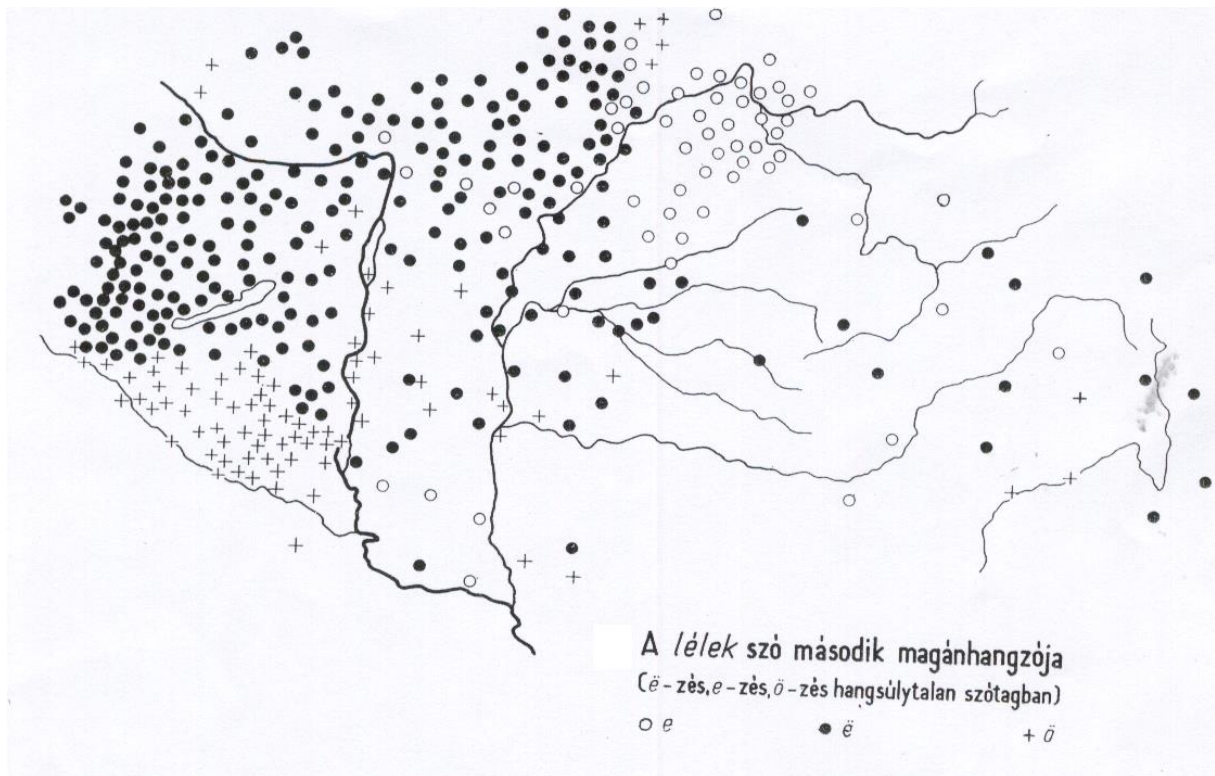
4.3.4. ábra. A mai magyar nyelvjárási régiók
(forrás: Kiss, 2017)

A viszonylag nagy kiterjedésű magyar nyelvterületen belül természetesen mindig jelen volt a nyelv minden szintjén (a hangtántól a mondattanig) a nyelvjárási, azaz a területi alapú változatosság. A nyelvjáráshatárok meghatározásának klasszikus módszere a nyelvjárási térképek elemzésén, jelenséghatárok megállapításán alapul. A nyelvi változatok előfordulását (a Kárpát nyelvatlászól már ismerthez hasonlóan) ábrázoló térképeken az egyes nyelvi jelenségek földrajzi elterjedésének határait (az úgynevezett izoglosszákat) megjelölik, az egybeeső izoglosszák (izoglosszanyalábok) pedig lehetővé teszik a nyelvjárástípusok vagy nyelvjárási régiók elhatárolását.

Az 4.3.5. ábra például egy hangtani jelenségtérkép, amely a *lélek* szó második magánhangzójának nyelvjárási ejtését ábrázolja. Nagyjából jól körülhatárolható, meddig

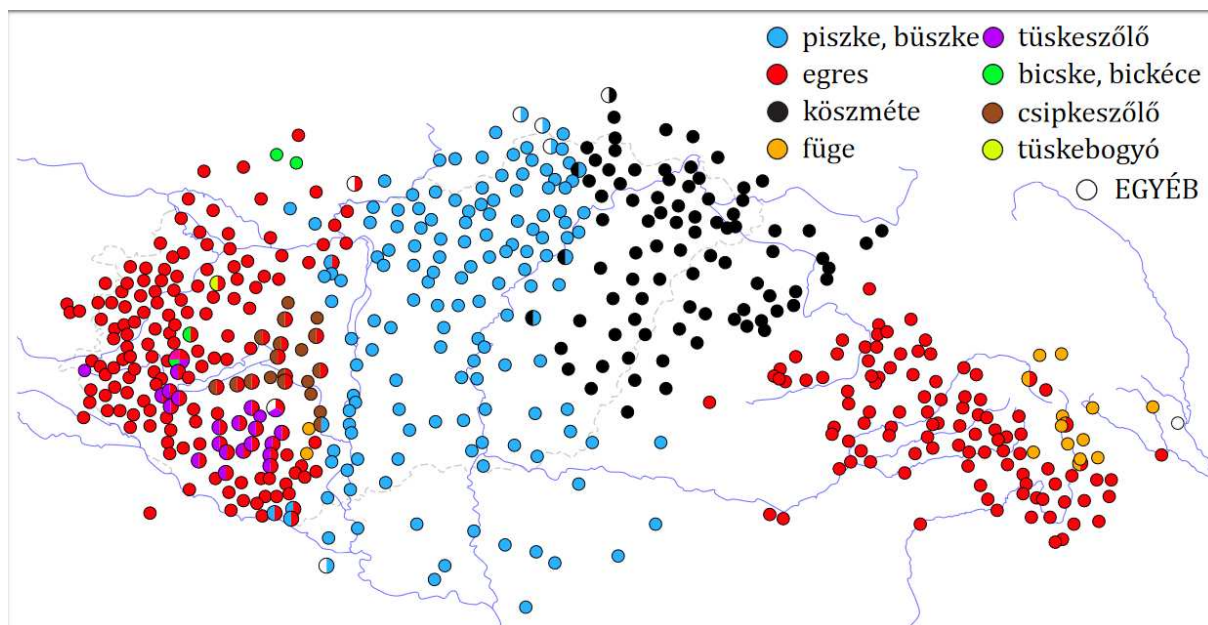
terjed a szó úgynevezett zárt *ë*-s (*lélék*), *ö*-zö (*lélök*) és a köznyelvvel egyező *e*-zö (*lélek*) ejtése.

4.3.5. ábra. A lélek szó második magánhangzójának ejtése a magyar nyelvterület különböző részein
(forrás: Kálmán, 1966)

A 4.3.6. ábra lexikai (szókészlet) jelenségtérkép: egy zöldesfehér vagy pirosas színű, bogyó alakú, savanykás ízű, a köznyelvben *egres*-nek nevezett gyümölcs, illetve az azt termő tövises cserje megnevezésének területi változatosságát mutatja be.

4.3.6. ábra. Az egres lexikai változatai a MNyA. és a RMNyA. integrált térképén
(forrás: Vargha, 2017)

3. Szilágyi N. Sándor kolozsvári magyar nyelvész megállapítása szerint Trianon óta „a Kárpát-medencében a magyar nyelv nem egyetlen országban változik, hanem a történelem jelenlegi állása szerint most éppen nyolcban egyszerre, a nyelvi változást pedig minden országban más-más tényezők befolyásolják”, ennek pedig nyelvi következményei vannak. Mindez természetes folyamat, hiszen az adminisztratív határok kialakulásuk után elkezdik befolyásolni a határon belül és annak másik oldalán beszélt nyelvváltozatokat. Mivel a határok meghatározzák a nyelvet beszélők szociális hálóját, a határon belüli kapcsolatok felerősödnek, a határon átnyúló kapcsolatok akadályokba ütköznek. Így az államhatárok kettős természetűek, mivel egyszerre idéznek elő konvergenciát és divergenciát: a határon belül beszélt változatok elkezdnek egymáshoz közeledni és a kiegyenlítődés irányába fejlődni, míg a határ másik oldalán beszélt változatok elkezdnek különfejlődni, sőt végül új nyelvvé alakulhatnak.

2001-ben jött létre a Magyarországgal szomszédos államokban működő magyar nyelvészeti kutatóhelyek hálózata, a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat. A közös kutatási programok egyike a Magyarországon kívül beszélt és írott magyar nyelvváltozatok sajátos szókészleti elemeinek gyűjtése, elemzése. A 2007 óta online is elérhető szótári adatbázisba azokat a magyarországiaktól eltérő, idegen eredetű (az adott régió magyar nyelvhasználatában rendszerint az államnyelvből származó) kölcsönszavakat gyűjtjük össze, amelyeket a Kárpát-medencében, Magyarország határain túl élő őshonos magyar kisebbségi közösségekben

használnak. A kizárólag valamely Magyarországgal szomszédos államban előforduló szavak, szókapcsolatok mellett azokat a szavakat is gyűjtjük az adatbázisba, amelyek Magyarországon is használatosak, de más jelentésben. 2021 nyarán az online szótári adatbázis 5152 címszót tartalmazott.

Mivel ez az online szólista a magyarral a Kárpát-medencében érintkező számos nyelvből (főként a Magyarországgal szomszédos országok államnyelveiből: *szlovák, ukrán, orosz, román, szerb, horvát, szlovén, német*) tartalmaz közvetlen kölcsönszókat, az adatbázis a magyar és az indoeurópai nyelvek közötti kontaktusok vizsgálatának gazdag forrása. Az adatbázisból kiderül, hogy számos olyan kölcsönszó használatos a Magyarországgal szomszédos országok magyar nyelvváltozataiban, amelyek nem csupán egy, hanem több régióban is ismertek, s ezek a szavak a legtöbb régióban hangalakjukban is erősen hasonlítanak egymásra. Például a pólóing, illetve ujjatlan sporting megnevezésére több régióban találunk hasonló szavakat: RO *majó* ‘ujjatlan sporting, trikó’, UA *májka* ‘ua.’, SRB, HR *majica* ‘pólóing, atlétatrikó’; SLO *májca* ‘pólóing’ (standard magyar: *póló*). A különféle üdítőitalok neve is hasonló a legtöbb régióban: RO *szukk* ‘üdítőital’, ‘szörp’, UA *szok* ‘gyümölcslé’, SLO *szok* ‘gyümölcslé, üdítőital, szörp’, HR *szók* és SRB *szokk* ‘gyümölcslé, üdítőital, szörp’ (standard magyar: *gyümölcslé, dzsúsz*).³⁸⁵ Egyes fogalmak megnevezésében pedig már a magyarországi magyarok számítanak kivételnek, hiszen minden szomszédos államban nagyjából hasonlóan nevezik meg azt, amit Magyarországon *influenza*-ként ismernek: RO, SRB, HR, SLO *gripa*, UA *gripp*, A *grippe*, SK *chripka*. Előfordulnak több (öt, hat, hét) régióra kiterjedő teljes hangalaki és jelentésbeli azonosságok is a közvetlen kölcsönszavak között, pl. RO, SK, A, SRB, HR, SLO *cirkula* ‘körfürész’, SK, SRB, HR, SLO, UA *szesztra* ‘(kórházi) nővér, ápolónő’, SK, SRB, HR, SLO, A, UA *tunel* ‘alagút’, SK, SRB, HR, SLO, UA *vetrovka* ‘(szél)dzseki’ stb.

Több olyan lexéma is szerepel az online szótári adatbázisban, amelyek azonos hangalakúak ugyan, ám más-más jelentés kapcsolódik hozzájuk az egyes régiókban. A *blokk* szónak például a következő jelentéseit találhatjuk:

- 1) RO, SK, UA, SRB, HR, SLO (lakótelepi) panelház, tömbház;
- 2) UA karton (cigaretta);
- 3) UA, SRB, HR agyagból égetett üreges építőelem.

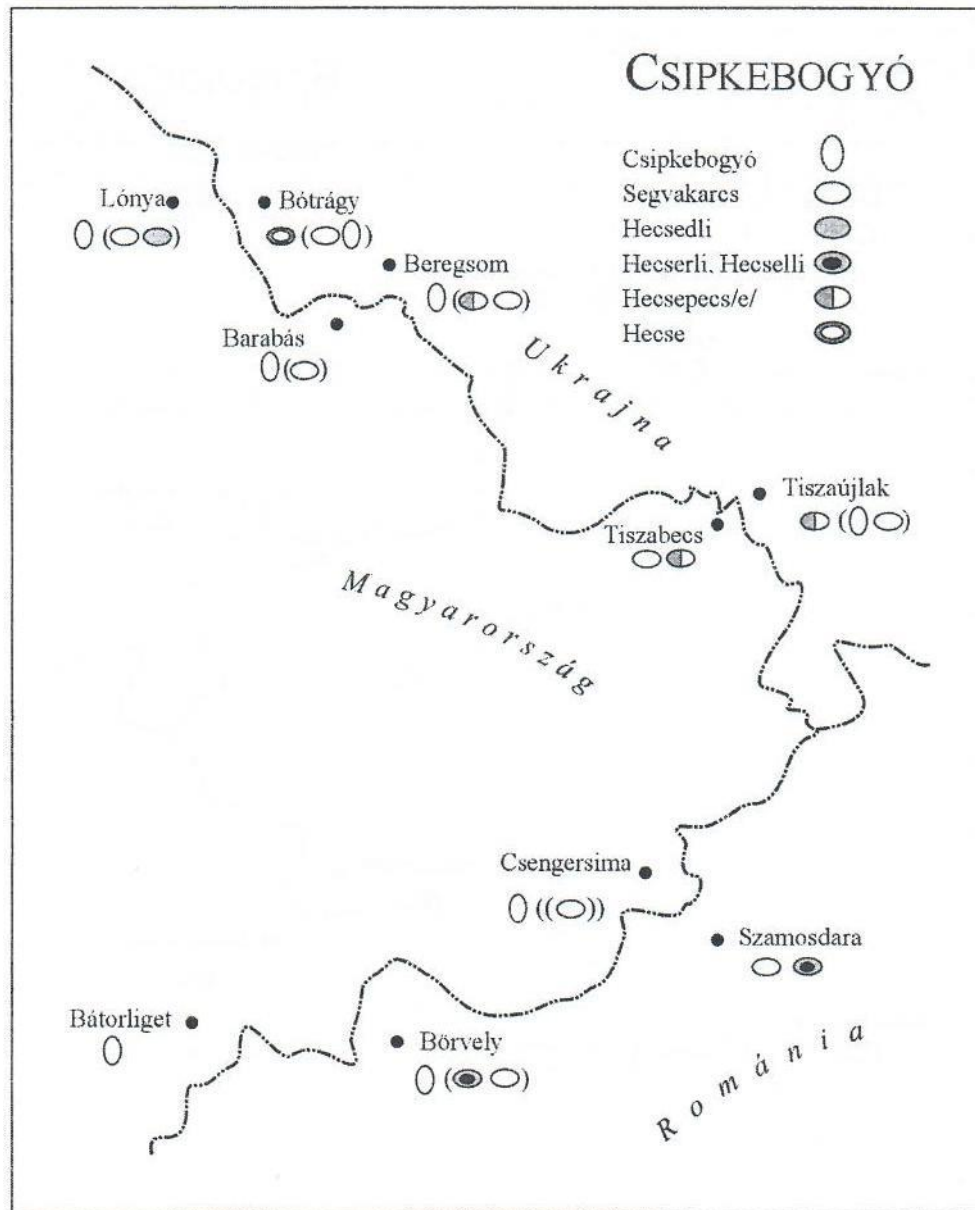
³⁸⁵ Az egyes rövidítések az alábbi országokban élő magyar közösségeket jelölik: SK: Szlovákia, UA: Ukrajna, RO: Románia, SRB: Szerbia, HR: Horvátország, SLO: Szlovénia, A: Ausztria. A példák forrása: <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>

A 2007-ben Budapesten kiadott idegen szavak szótára tartalmazza a *blokk* szó fenti jelentéseit, és ezek mellett további 13 jelentést ad meg. Az idézett 3 jelentésnél a szótár jelzi, hogy ezek a jelentések csak a magyar nyelv jelzett országokban használatos állami változataiban fordulnak elő.

A több ország magyarjainak nyelvhasználatában előforduló kölcsönszavak mellett természetesen számos olyan is használatos, melyek csak egy-egy régióban ismertek. Romániában használatos például a *cáp* ‘egy pohár sör’, a *motorina* ‘gázolaj, nyersolaj’, a *punga* ‘zacskó, tasak’; Szlovákiában használják a *baszi* ‘börtön, fogda’, a *preglejka* ‘furnérlemez’ szavakat; a szerbiai Vajdaságban élő magyarok körében elterjedt a *duduk* ‘bárgyú, tökkelütött’, a *kuluk* ‘robot (munka)’; az ukrainai Kárpátalján mindenki tudja, mi a *csurma*: ‘börtön’, a *pápka* ‘irattartó, dosszié’, a *váfli* ‘ostya’; a Horvátországban élők használják az *ixica* ‘diákigazolvány’, *penkala* ‘töltőtoll’, *vozácska* ‘jogsi’ lexémákat; a szlovéniai Muravidéken *cicibán* az iskola-előkészítőbe járó (óvodás) gyermek, *lucska* a (nyeles) jégkrém, *narasztek* a festett haj kinőtt töve; az Ausztriához tartozó Örvidéken *gliüväjn*-nak nevezik a forralt bort, *pikkelli*-nek a (gépkocsi) műszaki vizsgáját – és még hosszasan sorolhatnánk a példákat.

Amint láthatjuk, a 20. század elején meghúzott politikai határok a tradicionális nyelvjárásokban meglévő különbségek mellett újabb eltérések kialakulásához vezettek a nyelvhasználatban. Az országhatárok azonban a nyelvjárásias nyelvhasználat területén is idéztek elő eltéréseket a határ egyik, illetve másik oldalán. Az anyaországban élők nyelvhasználatának változásában az országhatár, illetve egy másik államnyelv és egy másik hatalmi struktúra nem játszik szerepet, de az országhatáron túl élők peremhelyzetben vannak, ez pedig a tapasztalatok szerint kedvez a hagyományőrzésnek: a trianoni határ ugyanis elvágta a magyar standard nyelvváltozat (az úgynevezett irodalmi nyelv vagy köznyelv) széles körű elterjedésének lehetőségétől a kisebbségbe került magyarokat. A nyelvjáráskutatóktól pedig tudjuk, hogy a peremnyelvjárásokban, a központtól területileg távol eső dialektusokban jellemzően tovább maradnak fenn az archaikus nyelvi formák, illetve később jutnak el ide a neologizmusok, a központból induló nyelvi változások. Részben ezért, részben pedig az országhatár mint politikai határ hatása miatt van az, hogy Magyarország határain túl archaikusabban beszélnek magyarul. P. Lakatos Ilona és Károlyi Margit a magyar–ukrán–román hármashatár körzetében végzett kutatásai alapján kiderült, hogy Magyarországon jóval kevésbé nyelvjárásias a nyelvhasználat, mint 8-10 kilométerre odébb, az országhatár túloldalán található, egyébként szomszédos településeken (4.3.7. ábra). Olyannyira archaikusabb a határ túloldalán a nyelvhasználat, hogy az ott élő legfiatalabb korosztály

nyelvhasználata csaknem olyan mértékben nyelvjárásias, mint Magyarországon a legidősebb nemzedéké.

4.3.7. ábra. A köznyelvben csipkebogyó-nak nevezett növény megnevezése a magyar–ukrán–román hármashatár néhány településén
(forrás: P. Lakatos, 2002)

A magyarországi és határon túli magyar nyelvhasználat közötti eltérések természetes nyelvi folyamatok szükségszerű következményei, amelyek önmagukban nem fenyegetik a magyar nyelv egységét a Kárpát-medencében. A német, spanyol, francia, olasz nyelvjárások, nyelvváltozatok között jóval nagyobb eltérések vannak, mint a magyar nyelv különböző változatai között, mégsem szakadtak több különböző nyelvre. Persze azt is jól tudjuk, hogy ha a politikai érdekek úgy kívánják, akkor az egyes nyelvváltozatok közötti eltérések, akár a

viszonylag csekélyek is, akár önálló irodalmi nyelvek kodifikálásához is vezethetnek, ami szükségszerűen együtt jár a különálló nemzeti identitások kialakulásával is. Amíg azonban a határokon túli magyarok az egységes magyar nemzet részének tekintik magukat, és a magyar nyelv az identitásuk lényegi összetevője, a magyar nyelv egysége – a dokumentált különbségek ellenére – fennmarad. Persze ahhoz, hogy a magyar nyelv hosszú távon megőrizhető legyen a Kárpát-medence Magyarországon kívüli régióiban is, sok mindenre szükség van. Egyebek mellett arra, hogy a szomszédos államok többségi nemzetei ne tereljék a nyelvi jogaik korlátozásával az asszimiláció felé a területükön élő magyar kisebbségi közösségeket.

Irodalom

1. Balázs János: *Az areális nyelvészeti kutatások története, módszerei és főbb eredményei*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság 1983. 112 o.
2. Balogh Lajos – Bańczerowski Janusz – Posgay Ildikó (szerk.): *Atlas Dialectologique des Carpathes / Kárpát nyelvátlasz / Общекарпатский диалектологический атлас VI*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2001. 215 o.
3. Benő Attila – Juhász Tihamé – Lanstyák István: A Termini „határtalan” szótára. *Magyar Tudomány* 181(2020)/2: 153–163.
4. Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő: *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján*. Törökbálint: Termini Egyesület, 2021. 160 o.
5. Csernicskó István: A nyelvi egységről és a nyelvi különfejlődésről. In: Csernicskó István (szerk.): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*, 251–258. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003. 292 o.
6. Csernicskó István: A verbális repertoár elemeinek osztályozása nyelvpolitikai nézőpontból: az északi szláv dialektuskontinuum kárpátaljai szakaszának példája. In: Heltai János Imre és Oszkó Beatrix (szerk.): *Nyelvi repertoárok a Kárpát-medencében és azon kívül*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet, 2020. 44–74.
7. Kálmán Béla: *Nyelvjárásaink*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1966. 145 o.
8. Kamusella, Tomasz: The idea of a Kosovan language in Yugoslavia's language politics. *International Journal of the Sociology of Language*, 2016. 242. szám, 217–237.
9. Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001. 454 o.
10. MNyA. = Deme László – Imre Samu (szerk.): *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1968–1977.
11. P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit: 2006. Hátrányos helyzet – pozitív attitűd (és ami mögötte van). In: Benő Attila, Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. Kolozsvár: Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, 2006. 207–221.
12. P. Lakatos Ilona (szerk.): *Mutatványok a hármás határ menti nyelvhasználat kutatásából*. Nyíregyháza: Bessenyei György Könyvkiadó, 2002. 166 o.

13. Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koisvisto, Vesa: Introduction: Creating and Crossing Linguistic Borders. In Marjatta Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koisvisto, Vesa (eds.): *On the Border of Language and Dialect*. Helsinki: Finnish Literature Society, 2018. 262 o.
14. Posgay Ildikó: A Kárpát nyelvatlasz magyar lexikai elemei. *Magyar Nyelv* 96(2000)/3: 368–371.
15. Posgay Ildikó: Nyelvek, nyelvjárások kölcsönhatása a Kárpátok régiójában. In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere*, 188–190. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2004.
16. RMNyA. = Murádin László (gyűjt.) – Juhász Dezső (szerk.): *A romániai magyar nyelvjárások atlasza I–XI. kötet*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1995–2010.
17. Szilágyi N. Sándor: A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*, 106. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 2008. 105–117. o.
18. Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Idegen szavak szótára*. Budapest: Osiris Kiadó, 2007. 1098 o.
19. Vargha Fruzsina Sára: *A nyelvi hasonlóság földrajzi mintázatai: Magyar nyelvjárások dialektometriai elemzése*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2017. 130 o.
20. Видоески Б. – Петрович Д. – Реметич С.: *Общекарпатский диалектологический атлас. Вступительный выпуск*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1987. 185 o.

Географія Карпатського басейну: природа, суспільство, економіка, етнографія. Наукове видання (колективна монографія) / Редактори: Йосип Молнар, Гейзо Папп.

Автори: Єва Андрик, Лайош Балінт, Олександр Бергхауер, Андраш Вебер, Тімео Вінце, Шандор Генці, Іштван Годнодь, Даніел Горват, Лорант Денеш Давід, Ендре Добош, Золтан Довені, Барнабаш Кейс, Маргіт Кейс, Ержебет Когут, Степан Коложварі, Карой Кочіш, Жужанна Макаі, Шандор Маршалек, Ерно Молнар, Йосип Молнар, Федір Молнар, Стефан Молнар Д., Гейзо Папп, Булчу Ременік, Патрік Татраї, Дюло Фодор, Степан Черничко, Золтан Чома, Петер Чорба.

Терміни – Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Будапешт–Берегове, 2022. – 504 с. (угорською мовою)

ISBN 978-615-81834-4-4

Монографія Географія Карпатського басейну вийшла в світ через десятиріччя після видання під такою ж самою назвою найбільш обширної на сьогодні в даній тематиці синтетичної роботи. Мета авторського колективу була не поглибити, деталізувати вищезгаданий аналіз, радше створення видання, яке меншим обсягом та менш фаховою термінологією може зацікавити більш широке коло читачів, а також стати частиною рекомендованої літератури регіональних географічних, краєзнавчих та країнознавчих дисциплін ЗВО.

УДК 911.2(4-11)

Наукове видання
**Географія Карпатського басейну:
природа, суспільство, економіка, етнографія**
Колективна монографія
2022 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II (протокол № 5 від 28.06.2022).

Підготовлено кафедрою географії та туризму і Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Редакційна колегія:
Головний редактор: Йосип Молнар
Відповідальний редактор: Гейзо Папп

Рецензенти:
Тімеа Кіш, DSc (Сегедський університет, м. Сегед, Угорщина)
Янош Пензеш, PhD (Дебреценський університет, м. Дебрецен, Угорщина)

Технічне редагування та верстка: Гейзо Папп
Коректура: Едіна Шін
Дизайн обкладинки: Стефан Молнар Д.

Відповідальний за випуск: Олександр Добош

За зміст колективної монографії відповідальність несуть автори.

**Видання підготовлене за підтримки Фонду національної співпраці ЗАТ
«Благодійний фонд ім. Габора Бетлена»**

ISBN 978-615-81834-4-4

9 786158 183444